

ЗВІТ

за результатами огляду застосування державної мови посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, керівниками установ та організацій державної і комунальної форм власності, іншими посадовими особами, які здійснюють інформування громадян на період дії в Україні правового режиму воєнного стану

Огляд застосування державної мови посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, керівниками установ та організацій державної і комунальної форм власності, іншими посадовими особами, які здійснюють інформування громадян в умовах дії в Україні правового режиму воєнного стану проводився у період з 01.03.2022 по 30.06.2022.

Мета огляду – з'ясування особливостей застосування української мови як державної в діяльності посадових осіб органів влади, начальників військових адміністрацій, представників органів місцевого самоврядування, інших осіб, що здійснюють інформування громадян про стан справ у країні, а також виявлення можливих фактів порушення вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» в умовах дії в Україні правового режиму воєнного стану.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних **задач огляду**:

1. Визначення джерел інформації, за допомогою яких здійснюється інформування громадян про перебіг подій в країні у період дії правового режиму воєнного стану.
2. З'ясування особливостей застосування української мови як державної та дослідження стану дотримання вимог Закону окремими посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування, керівниками установ та організацій державної і комунальної форм власності, іншими посадовими особами, які здійснюють інформування населення під час дії правового режиму воєнного стану.

Об'єкт огляду – діяльність посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, керівників установ та організацій державної і комунальної форм власності, інших посадових осіб, які здійснюють інформування населення під час дії правового режиму воєнного стану.

Предмет огляду - особливості застосування української мови як державної в діяльності посадових осіб органів влади, начальників військових адміністрацій, представників органів місцевого самоврядування, інших осіб, які уповноважені на поширення офіційних повідомлень та позиції держави в умовах воєнного стану в Україні.

Огляд проводився шляхом вибіркового обстеження ефірного мовлення, яке здійснюється на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації -

цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини #UAразом» та інших інформаційних марафонів; офіційних сторінок центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій на таких інтернет-платформах як Youtube, Facebook, Telegram, а також через пошук за ключовими запитами із прізвищами керівників органів та їх заступників у мережі Youtube.

За результатами огляду встановлено наступне:

1. Головними інструментами комунікації, через які посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування, керівники установ та організацій державної і комунальної форм власності, інші уповноважені особи поширювали суспільно важливу інформацію про війну, перебіг подій в Україні, гуманітарну ситуацію, зведення з фронту були:

1.1. Загальнонаціональний інформаційний марафон «Єдині новини #UAразом» та інші інформаційні марафони, які транслюються загальнонаціональними телерадіоорганізаціями в телевізійному ефірі.

Телевізійні марафони поширювали інформаційно-аналітичні програми, офіційні звернення та брифінги керівників, представників центральних органів влади та місцевого самоврядування, а також надавали можливість подати думки та коментарі експертів з певних питань. В телевізійному ефірі послуговування недержавною мовою з боку уповноважених осіб, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування зафіксовано під час інформування громадян як наживо, так і в межах підготовлених відеосюжетів, трансляції контенту з інших ресурсів, соціальних мереж.

1.2. Telegram-канали військових адміністрацій та державних органів.

Telegram-канали органів влади, які прив'язані до установи та/або її керівника, використовувались як інструмент оперативного сповіщення населення про головні події і подавали інформацію відповідно до специфіки та профілю установи, виступи їх керівників, представників та речників. Канали військових адміністрацій мають виражений локальний характер. Крім репостів повідомлень від інших органів влади, поширювали актуальну для певного регіону інформацію, звернення начальників щодо стану справ у громадах, дані про повітряні тривоги тощо. Більшість сторінок ведуться державною мовою, переважна кількість повідомлень подається українською мовою, іноді дублюється англійською мовою. Проте є низка каналів, які поширюють інформацію та відеозвернення виконані недержавною мовою без перекладу або дублювання на державну мову.

1.3. Інші інтернет-ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування.

Інформація, яка поширюється офіційними ресурсами, стосується профілю установи або має регіональний характер. Офіційні сайти органів влади та місцевого самоврядування ведуться державною мовою. Зауважимо, що дана позитивна тенденція підтверджується у результатах попередніх моніторингів та оглядів. Натомість на Facebook-сторінках та на Youtube-каналах зафіксовані випадки поширення повідомлень та відеозаписів недержавною мовою.

1.4. Місцеві медіа.

Дослідження місцевих мовників як джерела інформації здійснювалось частково у зв'язку із локальним характером мовлення, що обмежує доступ до даного ресурсу. За результатами вибіркового аналізу відеоматеріалів, які були розміщені на Youtube-каналах регіональних телерадіоорганізацій, зафіксовано низку випадків послуговування недержавною мовою під час звернень до мешканців громад та надання коментарів місцевим ЗМІ про стан справ у регіоні.

2. Здебільшого робоча мова діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності була державною. Разом з тим, послуговування недержавною мовою зафіксовано у діяльності деяких посадових осіб місцевих рад, начальників військових адміністрації, керівників комунальних підприємств. Випадки використання недержавної мови траплялися як в телевізійному ефірі, так і на сторінках соціальних мереж та Telegram-каналах. А саме:

2.1. Начальники військових адміністрацій:

- **Буряк Олег** - голова Запорізької районної державної адміністрації-начальник районної військової адміністрації (коментар журналістам в новинному сюжеті в ефірі «Єдині новини #UAразом», 22.06.2022; брифінг щодо викрадення сина окупантами, 22.04.2022; інтерв'ю у програмі «Пряма мова» на телеканалі «TV5», 17.06.2022; коментар журналістам у програмі «Час новин» в ефірі «5 каналу», 22.05.2022);
- **Вілкул Олександр** - начальник військової адміністрації міста Кривий Ріг (коментар журналістам в ефірі інформаційного марафону «Єдині новини #UAразом», 14.05.2022, 04.05.2022 та 29.06.2022; коментар журналістам у програмі «Час новин» в ефірі «5 каналу», 22.05.2022;

коментар журналістам в ефірі інформаційного марафону на телеканалі «Еспресо», 19.06.2022);

- **Гайдай Сергій** - голова Луганської облдержадміністрації-начальник обласної військової адміністрації (репортаж в ефірі інформаційного марафону «5 каналу», 04.05.2022; відеосюжет UATVChanel на каналі «Суспільне. Донбас», 28.06.2022; відеосюжети з коментарями журналістам марафону «FreeДом», які розміщувались на Telegram-каналі військової адміністрації 12.06.2022, 5.06.2022, 1.06.2022, 2.06.2022, 7.06.2022);
- **Кім Віталій** - голова Миколаївської облдержадміністрації-начальник обласної військової адміністрації (трансляція відеозвернення в ефірі марафону «5 каналу», 09.05.2022 та 28.06.2022; трансляція відеозвернення в ефірі марафону «Еспресо», 09.05.2022; трансляція відеозвернення в ефірі інформаційного марафону «Єдині новини #UАразом», 04.05.2022 та 09.05.2022; вся інформація про поточний стан справ, звернення до мешканців громад Миколаївської області, повідомлення про повітряну тривогу на офіційних Telegram-каналі та Facebook-сторінці здійснюється російською мовою);
- **Кириленко Павло** – голова Донецької обласної державної адміністрації-начальник обласної військової адміністрації (коментар журналістам в ефірі проекту Донбас Реаліі «Радіо Свобода», який розміщено на офіційному YouTube-канал Донецької облдержадміністрації, 03.06.2022; відеосюжети з коментарями журналістам марафону «FreeДом», які розміщувались на Telegram-каналі Дружківської міської військової адміністрації, 10.06.2022, 06.06.2022);
- **Луїні Дмитро** - голова Полтавської обласної державної адміністрації-начальник обласної військової адміністрації (коментар журналістам марафону «FreeДом», 27.06.2022);
- **Лях Вадим** – начальник Слов'янської міської військової адміністрації (коментар журналістам в ефірі марафону «Єдині новини #UАразом», 11.06.2022; коментар журналістам в ефірі марафону «5 каналу», 28.06.2022);
- **Синегубов Олег** - голова Харківської обласної державної адміністрації-начальник військової обласної адміністрації (відеокоментар телеканалу «FreeДом», який було розміщено на офіційному Telegram-каналі військової адміністрації, 07.06.2022).

2.2. Представники органів місцевого самоврядування:

- **Бойченко Вадим** - Маріупольський міський голова (коментар в прямому ефірі марафону «Єдині новини #UAразом», 05.03.2022);
- **Бондаренко Ірина** - начальник управління з питань фізичної культури та спорту Миколаївської міської ради (брифінг з окремих питань життєдіяльності громади, 11.05.2022);
- **Брикалов Олександр** – Мирноградський міський голова (звернення до мешканців громади, що розміщене на сайті регіональної телекомпанії «Орбіта», 16.06.2022; інтерв'ю та звернення до мешканців громади, 14.03.2022 та 02.05.2022);
- **Віклієнко Юлія** - заступник директора департаменту охорони здоров'я населення Дніпровської міської ради (доповідь на засіданні Комісії міської ради з питань транспорту та зв'язку, 02.06.2022);
- **Добровольський Олександр** - заступник Покровського міського голови (коментар журналістам телеканалу «Орбіта», 22.06.2022; звернення до мешканців громади на телеканалі «Орбіта», 24.06.2022);
- **Жеман Дмитро** – заступник Одеського міського голови (брифінг з питань поточного життя громади, 19.05.2022);
- **Ляшин Олександр** – депутат Маріупольської міської ради (коментар-звернення до мешканців громади в ефірі марафону «Еспресо», 09.05.2022);
- **Нікітін Сергій** - депутат Дніпровської міської ради (виступ під час засідання комісії міської ради з питань бюджету та фінансів, 27.06.2022);
- **Саюк Олександр** – Нікопольський міський голова (звернення до мешканців громади, 01.04.2022);
- **Терехов Ігор** – Харківський міський голова (коментар в прямому ефірі марафону «Єдині новини #UAразом», 04.05.2022, 07.05.2022, 09.06.2022, 14.05.2022; відеосюжет в ефірі марафону «Еспресо», 07.05.2022; коментар журналістам в ефірі телеканалу «Суспільне. Харків», 04.06.2022);
- **Требушкін Руслан** - Покровський міський голова (вітання мешканців громади з Днем медичного працівника на офіційному Youtube-каналі «PRO Покровськ», 19.06.2022; брифінг з питань життя громади, 25.05.2022; звернення до мешканців громади, яке розміщене на Youtube-каналі телекомпанії «Орбіта», 08.03.2022);
- **Труханов Геннадій** - Одеський міський голова (коментар у прямому ефірі марафону «Єдині новини #UAразом», 10.05.2022 та 25.05.2022; коментар у відеосюжеті в ефірі каналу «Суспільне.Одеса», 22.06.2022 та 27.06.2022; виступ під час XIV сесії Одеської міської ради VIII скликання, 29.06.2022; інтерв'ю для українського інтернет-видання соціально-політичної спрямованості «Обозреватель», 25.06.2022);

- **Федоров Іван** - Мелітопольський міський голова (коментар в прямому ефірі марафону «Єдині новини #UAразом», 01.03.2022; звернення до мешканців громади на телеканалі МТМ Запоріжжя, 1.03.2022);
- **Філатов Борис** - Дніпровський міський голова (брифінг з питань життя громади, 11.03.2022; звернення до мешканців громади 07.04.2022, 09.05.2022; інтерв'ю в передачі «Рандеву з Яніною Соколовою» на «5 каналі», 22.05.2022);
- **Цуркан Віталій** - заступник директора департаменту Одеського міського господарства (брифінг щодо питань життя громади, 23.06.2022).

2.3. Керівники установ комунальної форм власності:

- **Кондратова Ірина** - директор КНП «Обласний клінічний перинатальний центр» Харківської обласної ради (відеосюжет в ефірі марафону «Єдині новини #UAразом», 13.05.2022);
- **Лаврюкова Світлана** – директор КНП «Міська клінічна інфекційна лікарня» Одеської міської ради (брифінг щодо питань життя громади, 08.06.2022).

Зазначене є порушенням вимог статті 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», відповідно до якої, зазначені особи зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків, а також порушенням частини першої статті 12 Закону, відповідно до якої робочою мовою діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності, у тому числі мовою засідань, заходів, зустрічей та мовою робочого спілкування, є державна мова.

3. Випадки застосування недержавної мови також зафіксовано у виступах Президента України, радників керівників державних органів, низки представників військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування, під час спілкування з представниками закордонних засобів масової інформації та організацій. Відповідні відеозаписи транслювалися в телевізійному ефірі інформаційних марафонів та розміщувалися на YouTube-каналах, сторінках офіційних Telegram-каналів. Серед них зафіксовано застосування недержавної мови:

- **Арестовичем Олексієм** - позаштатним радником голови Офісу Президента з питань стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки та оборони (трансляція інтерв'ю Youtube-каналу «ФЕЙГИН LIVE», 12.05.2022; відео та повідомлення YouTube-каналі, Telegram-каналі);

- **Зеленським Володимиром** - Президентом України (зустріч з іноземними гостями (британським бізнесменом Річардом Бренсоном (29.06.2022), актором та режисером Шоном Пенном (28.06.2022), що розміщено на офіційному Telegram-каналі Верховної Ради України);
- **Герашенком Антоном** - радником Міністра внутрішніх справ України (відео та повідомлення на YouTube-каналі, Telegram-каналі. Інформаційні ресурси ведуться російською та англійською мовами);
- **Гайдаєм Сергієм** - головою Луганської обласної державної адміністрації-начальником обласної військової адміністрації (інтерв'ю білоруському каналу «Белсат», 04.05.2022 та 13.06.2022);
- **Осачуком Сергієм** - головою Чернівецької обласної державної адміністрації-начальником обласної військової адміністрації (відеокоментар німецькому телеканалу «WELT» (є субтитри українською мовою), який було розміщено на офіційному Telegram-каналі військової адміністрації, 07.06.2022);
- **Трухановим Геннадієм** - Одеським міським головою (інтерв'ю польському телеканалу Polsat News (27.06.2022); американській телерадіокомпанії National Public Radio (16.06.2022), японській телерадіокомпанії NHK (10.06.2022), німецькій газеті Süddeutsche Zeitung (31.05.2022); зустріч в міськраді з керівником Фонду Бренстерства в Йоганнесбурзі (27.06.2022), які розміщені на YouTube-каналі Одеської міської ради).

Щодо застосування недержавної мови під час надання інтерв'ю закордонним засобам масової інформації або зустрічей з іноземцями та представниками закордонних організацій, то відповідно до вимог частини 3 статті 12 Закону робочою мовою міжнародних заходів, засідань, зустрічей є державна та/або інша мова, визначена організаторами чи міжнародним договором. Під час засідань, зустрічей та робочого спілкування визначеного кола осіб з іноземцями чи особами без громадянства може застосовуватися інша мова, прийнятна для учасників.

Разом з тим, розміщення такого інформаційного контенту на офіційних інформаційних ресурсах без перекладу на державну мову обмежує права на отримання інформації державною мовою громадян України, які не мають обов'язку володіти жодною іншою мовою, крім державної.

Відзначимо особливість надання інтерв'ю закордонним ЗМІ з боку Одеського міського голови Геннадія Труханова, який спілкується з журналістами європейських країн російською мовою. Одеський міський очільник не лише відповідає на питання російською мовою, а й потребує перекладу запитань журналістів на російську мову. Також зафіксований

випадок надання інтерв'ю в.о. заступника Одеського міського голови Олега Бриндака виданню «Die Zeit» в режимі «тримовності». Під час зустрічі перекладач ретранслював запитання німецької журналістки російською мовою, у свою чергу в.о. заступника Одеського міського голови Олег Бриндак надавав відповідь українською мовою. Таким чином під час інтерв'ю з незрозумілих причин та безпідставно застосовується одночасно три мови, одна з яких є мовою країни-агресора.

Стосовно послуговування недержавною мовою з боку радників посадових осіб центральних органів влади, то питання застосування ними державної мови не регулюється нормами Закону, оскільки самі вони не є посадовими особами. Проте, оскільки вони допущенні до інформаційного простору і надають коментарі та висловлюють свою позицію стосовно перебігу подій в країні із зазначенням органу влади, то їх виступ та повідомлення сприймаються з боку громадян як офіційна позиція держави. Зважаючи на це, використання мови, іншої, ніж державна як під час участі в телевізійних інформаційних марафонах, так і під час продукування інформаційного контенту в соціальних мережах, порушує права громадян на отримання суспільно значущої інформації державною мовою.

4. **Висновки.** Переважна кількість посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності під час інформування громадян про війну, перебіг справ в країні, ситуації на фронті, наданні фахової оцінки подіями застосовують державну мову. Послуговування українською мовою відбувається як під час участі в інформаційних марафонах, що транслюються в ефірі загальнонаціональних телерадіоорганізацій, так і під час поширення інформації через офіційні Facebook-сторінки, Youtube та Telegram-канали. Насамперед це стосується керівників та речників центральних органів влади, командування Збройних Сил України, органів правопорядку, інших військових формувань та державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями.

Разом з тим, з боку низки начальників військових адміністрацій та представників органів місцевого самоврядування спостерігається як поодинокі, так і системні випадки застосування російської мови під час виконання своїх обов'язків та інформування громадян.

Деякі послуговуються у своїй діяльності як російською, так і українською мовами. Наприклад, в ефірі загальнонаціонального інформаційного марафону голова Миколаївської облдержадміністрації-начальник обласної військової адміністрації Віталій Кім спілкується переважно українською мовою, а звернення та повідомлення до мешканців

громади, які поширюються через Telegram-канал Миколаївської військової адміністрації, виконуються російською мовою. Зауважимо, що ця сторінка є головним джерелом оперативного сповіщення про стан справ у регіоні та повідомлень про повітряні тривоги. Проте, канал ведеться виключно недержавною мовою. Лише репости з офіційних сторінок органів влади (звернення Президента України тощо) виконані українською мовою.

Інші посадовці під час надання коментарів та поширення інформації використовують виключно російську мову. Зокрема, Харківській міській голова Ігор Терехов здійснює комунікацію загальнонаціонального та регіонального рівнів недержавною мовою.

Зазначимо, що у березні та квітні 2022 року зафіксовано більше випадків використання недержавної мови в ефірі інформаційного марафону «Єдині новини #UАразом» з боку деяких комунікаторів, ніж у червні поточного року (зокрема це стосується В.Кіма, В.Бойченка, І.Федорова).

Однією з причин цього може бути постійна увага з боку громадян до мовного питання. Також питання мови загальнонаціонального інформаційного простору постійно перебуває на контролі Уповноваженого із захисту державної мови Тараса Кременя. Зокрема, у травні 2022 року Уповноваженим було оприлюднено результати Огляду щодо діяльності 30 загальнонаціональних телерадіоорганізацій, де було зафіксовано використання російської мови з боку чиновників та наголошено на тому, що послуговування недержавною мовою з боку представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування не лише суперечить вимогам Закону, а й є деструктивним способом оповіщення громадян про перебіг війни та стан справ у державі.